

„A vers olyan, mint a labradorkő”

Interjú Turczi Istvánnal

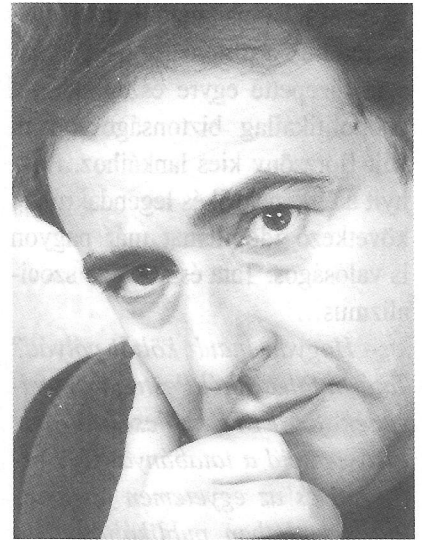
– „Miközben bolygóközi útra készülődsz velem / tenyereden ott kuksol a világegyetem / Hisz a föld csak kalitka látod kisfiam / S körülörpök-dik kíváncsi emberek / Ultrahang planéták elektromos erőterek / A fantáziánál nincs egyszerűbb szerkezet” (E. T.) – ezt akkor írtad, amikor a fiad még kicsi volt? Mennyi benne a filozófiai üzenet, és mennyi a tudatos rákészülés, az apai rávezetés, fiad érdeklődése? Mert kísérteties, hogy fiad 2004-ben részt vett a NASA Mars-expedíciójának földi irányításában Pasadenában egy csillagászati világpályázat győzteseként. Miként lesz egy költő fia csillagász? Vagy korai még erről beszélni?

– A valóságban ez az egybeesés még különösebb. Ugyanis az *E.T.* című verset egyetemista koromban írtam, amikor Dávid fiam még sehol sem volt: a vers az 1985-ben végre megjelent *Segédműzsák fekete lakkcipőben* című első kötetemben kapott helyet, ő pedig 1987 decemberében született. Elképzelttem, milyen volna, ha lenne egy gyermekem, csak a megérzéseimre hagyatkoztam („fiam lesz”), és hagytam a fantáziámat csapongani térben és időben, vissza a mesék álmovilágába. Azután sok évvel később, úgy a kilencvenes évek közepén vettük észre, hogy ez a kisfickó mennyire vonzódik a bolygók, a sci-fi, a csillagászat iránt. Ennek családi legendáriumát a *Mars poetica* című versemben jegyeztem le – ezúttal utólag teker-cselve vissza az eseményeket. Fog-nak még hallani róla: itthon kezdte el az egyetemet, de a tervek szerint külföldön szerez majd diplomát. Rendkívül céltudatos, kivételes in-

telligenciájú és munkabírású fiatal emberré érett. Inkább az alkalmazott fizika, az informatika felé orientálódik, miközben egyetlen perc-re sem szakadt el a szép sikereket hozó csillagásztól. Mély barátság köt minket össze.

– „huszonhét éves vagyok / az őszember / ilyen idős korában ejtette el / az utolsó bikát / ezt egy másik ősembertől / tudom aki viszont / néptelen lakótelepek / penészes barlangfalánál / rajzolni tanított / az egyetlen barátom volt” – írod *Evolúció* című versedben. A Szérvázlat anyámról egy gyerekkori hajókirándulás emlékét eleveníti föl. Eredjünk kicsit nyomába a költőnek: mikor született meg benned, illetve mikor döbbsent önmagára, ha volt ilyen pillanat? Mesélj a gyerekkorodról, szüleidről, családi hátteredről, őseidről...

– Induljunk a kályhától, amely: a nők szíve. Meleget ad, óv, a lélegzetem ütemére dobban, amióta az eszemet tudom. Mindent nekik köszönhetek, ők formáltak azzá, amivé lettem, ők a létezésem révkalauzai: a két nagymama és édesanyám. Ők mindig hozzátettek a képhez, családom férfijai jobbára faragtak belőle, belőlem. Ha van rend a dolgok mélyén, akkor így a jó. Hiszek abban, amiről akkor is érzem, hogy ott van, ha nem látható. Varrógép kattogását hallom, terpentszagot érzek, hátamat húzza a nehéz puttony, passzentes hordók gurulnak új helyükre hunyt szemem mögött: „ők én vagyok már.” Ellentétes irányokból érkezett a családunk, ritkának éppen nem mondható magyar sorsvonal a miénk Kelet-Közép-Európa olvasztótégelyében: az anyai ágat a Vág

völgyéből egészen Mohácsig, majd onnan kissé vissza, Tatára üzte a sajnos megint sokat emlegetett benesi dekrétum. A nagymama, Nagy Ilona, külön csoda. Két évvel volt fiatalabb József Attilánál, akinek nagyon szerette a verseit – kár, hogy nem találkoztak. Rengeteget olvasott, és még többet hallgatott. Hangos szó, káromkodás soha nem hagyta el a száját. Ózbarna szeméből végtelen szelídség áradt, pedig gyötrelmek óceánja jutott neki osztályrészü. Kilencvennégy éve akár egy visszafojtott, fájdalmas hosszúvers. Szinte mindenre ő tanított meg: az óra járására, a betűvetésre, az apró dolgok örömeire, a teljesítmény tiszteletére.

Apai nagyszüleim évszázados vándorlásának utolsó állomása az Ipoly-menti Tésa zsákfalú és környéke. A történeti források azonban sokkal messzebbre és délebbre mutatnak. Azt olvasom a feljegyzésekben, hogy „turci” azaz „török” névmegjelöléssel azokat a kara nemzetiségbeli török zsidó családokat illeték, akik a hódoltság idejében telepedtek meg főként Erdélyben. Erre utal a pálinkájáról elhíresült erdélyi Turc helységnev is. Nagyon el tudom képzelni egyébiránt, hogy néhai nagyapám és később jóapám, akik mindketten kiváló pálinkaszakértők és -készítők voltak, az er-

jedő cefre hamisítatlan illatát követve jutottak a történelmi hányattások közepette egyre északabbra, a geopolitikailag biztonságosabbnak vélt Börzsöny kies lankáihoz. Ennyit a térképekről és legendákról. A következő időpillanat már nagyon is valóságos: Tata és a létező szocializmus...

– *Hogyan indult költői pályád? Tatáról fölkerültél Pestre, mert felvettek az ELTE bölcsészkarára. Első verseid a tatabányai Új Forrásban és az egyetemen újraindított Jelenlétben publikáltad. Huszonnyolc éves korodban jelent meg első önálló könyved, a Segédműzsák fekete lakkcipőben. Kik segítették indulásod? Sokat jártál például Vas Istvánhoz. Meséj a mestereidről.*

– Költői pályám rengeteg olvasással kezdődött. Megzabolázhatatlan tizenéves voltam, utáltam órákra járni, utáltam a kötelező iskolaköpenyt, az iskolai ünnepeket, és szép tavaszi napokon gyakran a tóparton kötöttem ki, egy-egy új könyvvel a hónom alatt. Gyűltek az igazolatlan hiányzások, s csak azért nem rúgtak ki a gimnáziumból, mert, osztályfőnököm szavaival, rontotta volna az osztályátlagot. Ő volt az irodalomtanárom is, Karakas János, a neve ma már fogalom. Évekig jártam hozzá, sokat beszélgettünk, barátok lettünk; egyszer csak fogta magát és meghalt. Olyan tisztán és pontosan megértette velem József Attila mélységeit, hogy emiatt talán a legtöbb pályatársamnál hamarabb sikerült túljutnom a korai verseimen érezhető hatásán.

A budapesti bölcsészkar angol–magyar szakán kezdtem, majd felvettem hozzá a finnugor szakot. Eredetileg arab nyelvi kurzusra jártam, ám közbeszólt a politika – a nyolcvanas évek elején vagyunk –, és egy időre letiltották az arab szakot. Zárójelben: nem bántam meg a

finnugrisztikát, azóta tízszer jártam Finnországban, szorgalmasan felejttem a nyelvet; viszont lett egy antológia, a *Tengeráramok*, a mai finn líra köréből, ami műfordítói pályám korrekt része.

Édesanyjával

Szinte egy időben közölt a Jelenlét, a régi Mozgó Világ és a Kortárs; terjedelmes anyagban bemutatott az Új Forrás és az ÉS hasábjain; bekerültem az *Állóháború* című egyetemi antológiába (furcsamód két novellával, Szilágyi Ákos szerkesztésében); rendszeres meghívásokat kaptam a rádióba és vidéki irodalmi estekre; végül villámgyorsan visszautasította (volna) verskéziratomat a rangos Szépirodalmi Kiadó nagyhatalmú cenzora, Pándi Pál, de egy másik Pál, a Réz, ragaszkodott hozzám, támogatta a könyv kiadását, és a politikailag problémás szövegek kiakolbólítása után vállalta a kötet szerkesztését. Ez 1982-ben volt, soha nem felejttem el, egyszer behívott, ott ült a szobájában Petri György, aki, miután kezét fogtunk, nagyon halkan ennyit mondott: „Figyelem a verseidet. Nehogy kiengedj, nem fogod megbánni!” A könyv az akkori kiadói szokásoknak megfelelően

több év várakoztatás után 1985-ben jelent meg. Addigra én már bejáratos lettem a legtöbb szerkesztőségbe, például a Széchenyi utca 1-be, ahol az ÉS, a Kortárs és a Nagyvilág főhadiszállása volt.

Ahogy kimondom ezt a mondatot, arcok, mosolyok, gesztusok bukkannak fel és tűnnek el... Száraz György beparásodó szemüvege, Thiery Árpád vöröslő feje és reszelős hangja, ahogyan Bata Imre tudta mondani, hogy „Sok jót hallottam felőled, fiatalember”, ahogyan Kardos G. György előredőlve megkérdezte: „Nincs valami erős vicced?”, vagy amikor Bella István először kihajolt asztalára tett verseim mögül, és csak annyit mondott: „Most már szívjunk el együtt egy cigit.” Azután megmaradt Kéry László tanár úr kimért taglejtése, Fodor András mindig szolgálatkész fejbiccentése, Páskándi sörénye és szeretetteljes ordítózása, Zalán azóta lekopott pökhendi bennfenteskedése, Orbán Ottó kimondhatatlanul tiszta érdeklődése, amikor kézbe vette első kötetemet. Közülük ma már csak Zalán Tibor él, igaz, ő akkor nagyon fiatalon került a tűz közelébe...

Van egy csodálatos Pink Floyd-ballada: Wish You Were Here. Bár csak itt lennétek, fiúk! És akkor még Vas Istvánról egy árva szót sem szóltam... Igaz, vele a Kossuth téri Európa Kiadó szobájában találkoztam először, és annyira zavarban voltam, hogy csak pöttyös nyakkendőjét tudnám visszaidézni. Később viszont összebarátkoztunk, legalábbis azt mondta, hogy a barátjának tekint, ezáltal is fiatalodik, de annyit meséltem már a közös szentendrei délutánokról, azzal tisztelem meg a legjobban az ő soha nem fakuló emlékét, ha nem ismétlem magamat. Kabdebó tanár úr mindenkinél pontosabban megírta, milyen hatással volt Vas István lírá-

ja, gondolkodásmódja és magatartása a verseimre. Ha egyetlen Messtert kellene megneveznem, ő az.

– *Ott voltál a Kossuth-klubban, a Ginsberg-esten. Melyik évben is volt? Mikor ismerkedtél meg a beat költőkkel? Hatásuk leginkább az Amerikai akció című köteteden érződik.*

– Egyszer csak azon kaptam magam, hogy sok ismerős és még több ismeretlen hosszuhajú, csapzott egyetemista közt sodródok a bölcsészkar nagyelőadó felé. Akkoriban az volt az úzus, hogy a vasfüggöny másik oldalát megtisztelő celebritásokat a mi egyetemünk is meghívta. Így adódott, hogy Allen Ginsberg és Lawrence Ferlinghetti a Kossuth-klub után nálunk is megjelentek kitűnő fordítójuk, Eörsi István kíséretében. Nekem már csak a lábuk előtt a padlón egy hatalmas tölgyfaasztal sarkánál maradt hely. 1982 őszén volt, ha jól emlékszem.

„Láttam nemzedékem legjobb elméit az örület romjaiban”, mindenki tudta idézni Ginsberg *Üvöltés* című opuszának első sorát. Megjegyzem, hogy ezt és a legjobb verseket, mint a *Nagyáruház Kaliforniában*, *A leples bitang* vagy az *Apollinaire sírjánál* című legendás szövegeket, Orbán Ottó magyaráította. Rám a legnagyobb hatással mégsem Ginsberg, hanem Gregory Corso volt. *Az utolsó gengszter* címet viselő válogatáskötetét, emlékszem, nyolc forintért vettem meg, és rongyosra olvastam. De ő messze több, mint sima lázadó, nonkonformista beatköltő. Amerika Rimbaud-

jának nevezném, ha ennek az elnevezésnek volna bármi értelme.

– *Hogyan fogadtad Kabdebó Lóránt idén napvilágot látott monográfiájának meglátásait? Egyet értesz-e megállapításaival?: Turczi „Poétikája szellemében a tragikus tudatában az elégikus megújítása (...) »harc az elégéért« ”? Generációdban mondhatni a kisebbségbe tartoztál poétikailag, amiért sem a neoavantgárd, sem a posztmodern irányzataiba nem csatlakoztattad be költészetedet. Miként alakult, hogy egy klasszikusabb utat választottál: a hagyományok újraélesztését?*

– Végtelenül megtisztelő, hogy egy olyan kiváló szakember, mint Kabdebó Lóránt vette a fáradságot, és görcső alá vette eddigi viselt dolgaimat. Monografikus igényű esszékötetének alap gondolata, hogy az Auschwitz óta eltelt fél évszázad globális és nemzeti kataklizmáira

vel: az elégia megújítására. De hadd említsem meg két másik, engem mélységben olvasó kritikusom nevét is: Szepes Erika és Vilček Béla már korábban kimutatták a kérdésedben megfogalmazott tételt, nevezetesen, hogy már a pályám indulásakor is ugyanazt csináltam, amit most, ha van elmozdulás, az nem poétikai, hanem szemléleti jellegű. Ennek „köszönhető”, hogy a neoavantgárd és posztmodern paradigma-vitákban az én szövegeim nem játszottak, kimaradtak az összegző értékelésekből, s csak mostanában, miután az ún. posztmodern is kezd lecsengeni, egyedül üdvözítő módszerből történeti kategóriává szelídülni, indult meg az általam is képviselt költészetfelfogás rehabilitációja.

– *Találó összefoglalása költői alkatodnak Szepes Erika ide citált idézete: „Keres – de nem önmagát keresi, hanem a személyiségét generáló erők eredetét. Őshon-kereső, akinek több őshona van, Jeruzsálemtől és a Holttengertől Tatáig, New Yorktól Lappföldig. Keresi műveltségének és intelligenciájának forrásait Homérosztól és Platóntól Balassziig (...) és Csokonaiig. A zöld rabbi hagyatékától a kortárs költőknek írt sms-ekig, Máté evangéliumától Allen Ginsbergig, a 121. Genfi Zsoltártól Johne Cage-ig” – és Áthalások című kötetedig (folytathatnánk a sort): Tarján Tamás vers- (HÍVÁSRA szól a csönd, 2004) és prózaválogatásai (A többi csak kaland volt, 2005), majd a Turczi István legszebb versei című*

A tatai várnál

az új nemzedékek különféle új esztétikákkal, poétikákkal reflektáltak. A költő, aki egyszerre szenvedélyes résztvevője és tárgyilagos szemlélője a legújabbkori dúlásnak, a tragikus tudatában tesz kísérletet a lét elviselhetővé-lakhatóvá álmodására. Kabdebó professzor kifejezésé-

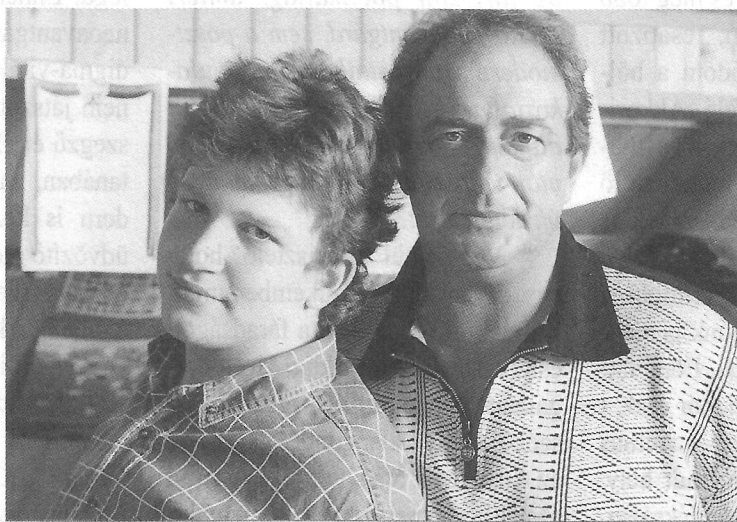
vel: az elégia megújítására. De hadd említsem meg két másik, engem mélységben olvasó kritikusom nevét is: Szepes Erika és Vilček Béla már korábban kimutatták a kérdésedben megfogalmazott tételt, nevezetesen, hogy már a pályám indulásakor is ugyanazt csináltam, amit most, ha van elmozdulás, az nem poétikai, hanem szemléleti jellegű. Ennek „köszönhető”, hogy a neoavantgárd és posztmodern paradigma-vitákban az én szövegeim nem játszottak, kimaradtak az összegző értékelésekből, s csak mostanában, miután az ún. posztmodern is kezd lecsengeni, egyedül üdvözítő módszerből történeti kategóriává szelídülni, indult meg az általam is képviselt költészetfelfogás rehabilitációja.

kötet (vál. Székely Magda, 2006) után az idén új versekkel jelentkezél. Tudom, hogy régóta dolgoztál az anyagon. Mi vitt rá, milyen lelki indíttatásból írtad s állítottad össze *Áthalások könyvedet*? Egyfajta élő emlékezetnek szántad? Több mint negyven huszadik századi költő-előd, pályatárs emléke előtt adózol, játszol el egy-egy gondolatukkal, amelyekből tanultál, építkeztél, erőt merítettél a maguk idejében, s talán azóta is. Melyek a gyökerei e szerteágazó érdeklődési körnek, a szellemi kapcsolódás eme intenzív igényének?

– Különös érzés azt látni, hogy az *Áthalások* című könyvem már röviddel a megjelenése után szinte minden irányzathoz és generációhoz tartozó elméleti szakember figyelmét felkeltette. Egyre-másra születnek róla elemző értékelések, egyre fiatalabb irodalomtörténészek tartják fontosnak, hogy jelezzék: foglalkoznak vele, kialakítják hozzá való poétikai viszonyukat. Nagyon leegyszerűsítve, ez két dolog miatt történhetett így: az első, hogy Kulcsár Szabó Ernő, a mai hazai irodalmi kvázt talán legjobban egybelátó és általam szakmailag, emberileg igen nagyra tartott irodalomtörténész írta hozzá az utószót, és ez indíthatta meg az ún. áttörést. A másik, hogy talán – egyszerű szóval – a hagyomány, a magyar költészet megszüntetve megőrző képessége és a teljesítményében átörökített ember tisztelete talált ebben a könyvben formát, és erre rezonálnak az érzékeny ítések. Az *Áthalások* nem más, mint kézzorítás az elődökkel, a nemrég távozott pá-

lyatársakkal. Tisztelgés a magyar költészet sokszínűsége és vitathatatlan nagysága előtt. Ugyanakkor önmagamra találásom kézzelfogható monumentuma is.

– *A vers, a versírás számodra kicsit meghalás is? Amikor ezeket a verseket írtad, kvázi áthaltál más költők szerepébe, emlékébe, gondolatába? Avagy a kötet cím inkább azt*

Fiával, Dáviddal

akarja megragadni, hogy számodra nagyon fontos költők elvesztésébe kvázi „belehaltál”?

– Én ugyanabba „halok bele”, amibe ők, a költőelődök: az életbe. De a pusztá fizikai létünkénél fontosabbak a verseink. Ha ezek is meghalnak velünk, akkor nincs tovább költészet, vagy legalábbis mi szűnünk meg költőként létezni. De ha „áthalunk” velünk egymásba, ha átörökítődnek velünk az utánunk következő költők nemzedékeibe, ha megőrzi legjobb szavainkat a versidő, akkor megérte „belehalni”, mert ezáltal továbbélünk. Ilyen értelemben a megmaradás feltétele az „áthalások” folyamata.

– *Rögeszmésnek tartod magad? Mert rendíthetetleneséged, fáradhatatlanságod, hogy folyton jössz-mész, szervezkedsz, erre enged következtetni. Az alkotással kapcsolatban vannak-e rögeszméd? „Az írás*

*a halandók bosszúja” – írod például *Írni vs. Inri* című versedben. *Kabdebó professzor nem hiába adta monográfiája* című egyik összetett szavadat: Rögeszmerend.*

– A rögeszmerend az *Inri vs. írni* című versem – ebből idézel – egyik sora. Telitalálatnak érzem Kabdebó Lóránt címválasztását. Benne van a rám igen jellemző mánia terjeszkedése, a szellemi örökmozgás belső kényszere és az emberre néha jellemző hülyeség eluralkodása is. Nem beszélve arról, hogy több nagy lélegzetű szövegem visszatérő témája, fő motívuma a rögeszmék működési mechanizmusa.

– *Honnan jött az ötlet, hogy olyan folyóiratot indíts, amely kizárólag verseket s később versekről szóló esszéket közöl – egy olyan korban, amelyben erőteljesen kongatták / kongatják a vészharangot a költészet fölött? Egyébként nekem sincsenek illúzióim e tekintetben. Honnan a címötlet? Miképp indult egyáltalán?*

– A Parnasszus eredetileg televíziós irodalmi játék volt 1992–95 között. Amikor megindultak a kereskedelmi adók, hamar parkolópályára tették, de én szerettem volna, ha valamilyen formában tovább él, és eszembe jutott Vas István biztatása 1991 nyaráról, miszerint benne megvan a szervezői többlet egy ilyen lap elindítására. Emlékszem, szentendrei kertjünkben szürcsölgettük Piroska hús teáját, és egy költészeti folyóirat víziója jelent meg előttünk.

– 1995 októberében indult útjára a folyóirat. A név maga egyébként megfelel írói alkatomnak, nem

szerettem volna valami extravagáns, moderneskedő címet adni: ez egyszerű cím, a tévéműsor miatt némileg be is volt már vezetve, aki nem érti, az úgysem olvasná. Már az alapító okiratban megfogalmaztuk, hogy kizárólag elsőközlésű verseket, versfordításokat ill. líratörténeti-költészetesztétikai igényű esszé-tanulmányokat jelentetünk meg benne negyedévi rendszerességgel. Tehát széppróza, napi kritika, drámaközlés nem kap helyet. Ehhez tartjuk magunkat azóta is. Az indulás finanszírozása jó emberek egyéni támogatása, ha úgy tetszik, polgári mecenatura révén történt. Először bizonyítanunk kellett életképességünket és szakmai rátermettségünket, csak azután léphettünk be sok évvel később – már ismert és széles körben elfogadott lapként – a pályázati körbe.

– *Nemrég megújult a Parnasszus. Egy-egy kortárs költővel meglehetősen részletesen foglalkozik számról számra, illetve klasszikusaink életműveinek újra-értékelésére is nagy hangsúlyt fektet. Egyszerűen csak szükségét éreztél egy ilyen fajta megújulásnak több mint tíz év után – avagy konkrét elképzeléseket valósítottál meg?*

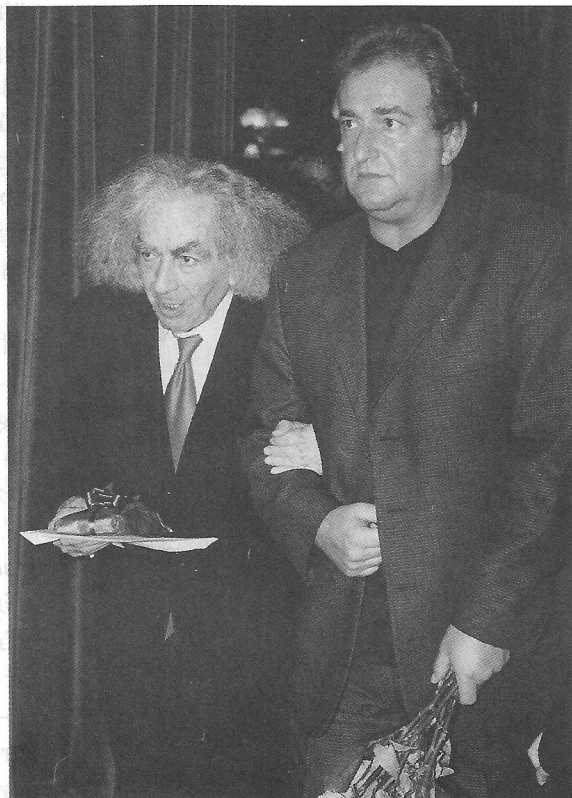
– Tíz év után szükségét éreztem a tartalmi-szerkezeti ill. megjelenésbeli megújulásnak. Egyre több lett a tennivaló, nem is bírtuk „kiszárazni a módszerekkel” ellátni a növekedéssel együtt járó plusz feladatokat. Két társammal, Pálos Anna szerkesztőségi titkárral és Vass Tibor olvasószerkesztővel a bővítés mellett döntöttünk. Bedecs László fiatal kritikus-irodalomtörténész vállalta az esszé-tanulmány rovat gondozását, Kukorelly Endre kiváló író barátom pedig főmunkatársként erősíti társadalmi kapcsolatainkat, szélesíti szerzőink körét. Az internetes megjelenés kialakításán is

dolgozunk. Két vezérszála van a megújulásnak: a Centrum és a Redivivus állandó rovatok. Az előbbi arra szolgál, hogy számról számra vendégül lássunk egy kortárs élő költőt, és új versei, a róla készülő tanulmányok, valamint egy nagy terjedelmű, fényképekkel gazdagított interjú közreadásával hozzájáruljunk egy-egy alakuló életműrangjának megszilárdításához, vagy éppen megemeléséhez. Marno János, Juhász Ferenc, Gergely Ágnes, Bertók László az egyre bővülő, nagyon

rangos névsor első négy tagja. A Redivivus – újraolvasó rovatunkban a már lezárt életműveket kívánjuk új szempontokkal gazdagítani, a szövegértelmezés új lehetőségeit felcsillantani az érdeklődő közönségnek. Az első évben Babits, Nagy László, Kassák és Weöres Sándor vannak terítéken.

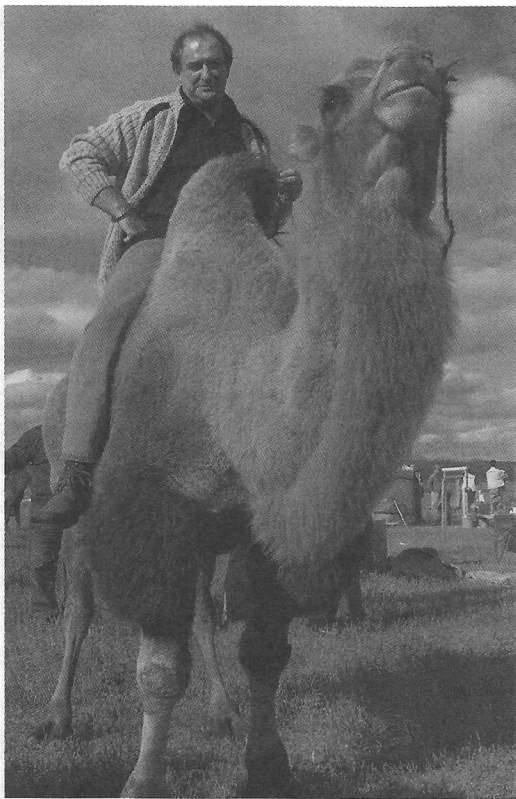
– *Intenzív kapcsolatot ápolsz a pályatársakkal, függetlenül attól, melyik oldalon állnak, melyik székertáborban ügyeskednek, próbálnak érvényesülni. Kezdetől pártfogásodba veszed a pályakezdőket, egyengeted útjukat, kiadod első könyveiket, évente megrendezed számukra a Parnasszus Táborát, ahol irodalmi vetélkedőket vezetsz, díjat osztasz... Mindez alkati kérdés nálad, avagy tudatosan is törekszel egyfajta integrátor szerepre?*

– Nem hiszem, hogy alkalmas lennék az egyetlen hazai költészeti folyóirat szerkesztésére, ha politikai vagy esztétikai irányzatokban gondolkodva, kizárásos alapon vá-

Faludy Györggyel

logatnék. Sokszor elmondtam már: nincs jobb- vagy baloldali vers, jó vagy rossz vers létezik csupán. Ha ennek elfogadása és működtetése a gyakorlatban az, amit az integrátori szerepről mondasz, akkor elfogadom: szerkesztőként „összekötő” vagyok a különböző ízlés- és gondolatvilágú ill. eltérő korosztályú alkotók között. Ennek szellemében indítottam el 2000-ben a Parnasszus Könyvek sorozatot, amely azoknak a pályakezdő fiatal költőknek, fordítóknak és elméleti szakembereknek hivatott megjelentetni az arra érdemes munkáit, akik megtisztelnak bennünket a bizalmukkal. Az ötlet Orbán Ottóé, aki már a kezdetekkor teljes mellszélességgel mellénk állt, és több kiváló szakemberrel együtt (mint Lengyel Balázs, Pomogáts Béla, Tarján Tamás, Tandori Dezső) segített a kiválasztásban. Az évek során természetes szakmai szövetség alakult ki a Parnasszus körül, amelynek következő eredménye a

Teveháton a Góbi-sivatagban

Műhelytalálkozók megindítása lett. Először Egerben, majd az idei évtől kezdve Szentendrén tartjuk nyári táborunkat, amelynek előadásaira és egyéb programjaira az előzetesen kiadott költői feladatok minőségi abszolválása után kapnak meghívást a fiatalok. Külön öröm, hogy minden tábor végén az ő szavazataik alapján Junior Parnasz-szus-díjat is kiadhatunk.

– Mind a kortársaknak szóló sms-kötettel (Sms 66 kortárs költőnek), mind az elhunyt mesterek szellemét-művészetét fölidéző, játékra hívó Áthalásokkal mintha intézményesülni akarnál. Remélem, nem érted félre, amire gondolok.

– Intézményesülni akarni nem lehet. Ez minden szempontból kétirányú folyamat, aminek csak akkor van realitása, ha az embert alkotóként és irodalomszervezőként ugyanúgy elfogadják, becsülik. Én sohasem akartam ez vagy az lenni, ezt vagy azt elérni, megkapni. Csinaltam a dolgomat, azután kide-

rült, hogy ez mire lehet elegendő. Mindkét emlegetett könyv a szívem csücske, arról szólnak, hogy egymás nélkül kevesebbek lennénk, hogy jó találkozni, felidézni, feloldódni az emlékezés sátra alatt, amely maga a költészet.

– Mindmáig egyik legnagyobb versed az Amerikai akció. Izzó látomás apokaliptikus felhangokkal. Olyan, mint egy gátszakadás. Mintha sokáig elfojtott dolgok robbantak volna ki belőled. Mik voltak a forrásai ennek?

– Az azonos című kötettről és magáról a kompozícióról, amely tulajdonképpen egy belső kamerával végigkövetett

hosszú videovers, Kabdebó Lóránt láttelepszerű pontossággal beszél elemzésében. „A vasfüggöny megszűntével hirtelen történelmileg kinyílt térben mintha minden szellemi akarat megbénulna, bezárulna egy videovilágba.” Végigkíséri a szövegben szinte szélsőségesen végigvitt „mindennapi tudatelahalásunk” stációit egészen a konkrét halálig. És felfedez, kimond valamit, ami poétikailag is bekalibrálja az Akciót: „Sornyító lesz ez a vers... olyan poétikát jelentet meg ezt követően, amely az élő, tájékozódó, további tudatkinyílásra törekvő elbeszélőt-leíró halott vagy távol lévő személyiséggel szembesít. És vitát sző bele a versbe, műfajt meghatározóan: ez nem a szürrealizmus Breton-féle »szépség-eszménye« definíciójának utánamondása, nem a létezés összefüggéstelen viszonylatainak az abszurdítását hangsúlyozza – épp ellenkezőleg: a viszonylatok nélküliségének opponálása. Láza-

dás a kiszolgáltatottság ellenében. Az elégia elővarázsolása.” Ebben minden benne van.

– Rendkívül jól szórakoztam a Mennyei egyetem és a ...se nélküled című regényeiden. Egészen más-sik oldaladról mutattak meg. Míg az előző a hetvenes évek bölcsészkarára, az utóbbi a nyolcvanas évek – helyüket, boldogulásukat kereső –, kissé rezignált entellektüelei közé kalauzol minket, sziporkázóan, telve fanyar humorral. Az akkori korszak súlyos levegőjét mintha fűszerezné, lazítaná ez az irónia. Valóban ilyen hangulat, életérzés jellemzett titeket akkoriban, vagy csak a nosztalgia szépített a képen, ha érzel egyáltalán nosztalgiát az ifjúság iránt? Mit hozott mindebbe a rendszerváltás? Beszélj a nemzedékedről.

– A minap kaptam egy e-mailt egy huszoneves fiatal költősráctól, akit nem ismerek személyesen. Arról tudósít, hogy elolvasta a Mennyei egyetem című kisregényemet, és idézem: „tökre visszaadja az egyetemi filínget, ugyanaz a kretén mikrovilág, ugyanazok a generális sirámok, pitiáner viszonyok, csak az öltözködészetek más, mint a miénk.” Vicces, nem? Ennyire nem változnak a dolgok? Vagy az ember egy adott szituációban, mint az egyetemi diákevek, ugyanúgy reagál az őt körülvevő impulzusokra? Máshonnan hallom, hogy több helyütt kötelező olvasmány lett, bekerült az „egyetemi regény” kategóriába, elég sokan olvassák. Tudom, hogy meg lehetett volna írni a másik egyetemi regényt, amely az egyén és a szellem szabadságának mindennapos megnyirbálásáról, megáláztatásainkról és kiskorúsításunkról szól. Talán meg is fogom írni. De az a két könyv, amelyeken olyan jól szórakoztál, nem is akart több lenni annál, aminek készült:

egy-egy fanyar humorral fűszerezett görbe tükör, néhány atmoszférateremtő séta az egyetemi folyosókon és a nagybetűs életben. Hisz ilyenek is voltunk. Ha akkor nem ragad el az erotikus verseim megírása körüli hév, akkor talán megírtam volna az „arctalan nemzedék” kálváriájának sötétebb tónusú személyes krónikáját.

– *A Deodatus más: apró, különböző idősikokat őrző, kimerevítő mozaikkockákból épül fel. Meglehetősen lírai, sűrű atmoszférájú. Tatának, szülővárosodnak állítasz benne emléket. Ki volt Deodatus?*

– Deodatus a legenda szerint (!) apuliai tudós nemesember volt, akit Géza fejedelem a gyermek Vajk taníttatására hívatott be az országra, amikor az ifjú immár István néven királlyá emelkedett, a tanító érdekeit azzal ismerték el, hogy szép földet, birtokot adományoztak neki a Gerecse hegység kies vidékén egy lecsapolásra váró tó fölött. És ő megalapította Dotis, Totis, Tata helységet. Az ő személye számomra ösvény képzelet és valóság közt. Átjáró a történeti tényeken alapuló megtörtént múlt és a legendás látomások világa közt. De ne becsüljük alá a legendákat, amelyek a nemzeti önismertet próbái is egyben. Deodatus ugyanakkor kettős szimbólum is: a nemzeti léptékkal gondolkodó és cselekvő ember és egy város jelképe, amely hol meghúzódik a történelem árnyékában, hol fürdik az idők fényében (Zsigmond, Mátyás uralkodása idején, vagy az Esterházyak alatt).

Tatán születtem, itt jártam iskolába, itt éltem tizenkilenc éves koromig. Közöm van ehhez a vidékhez,

én is a múltjának része vagyok. Alakítója és elszenvetője annak, amit történelemnek hívunk. Közöm van a valaha itt élt emberekhez is, hisz mindnyájan a földijeim, rokonaim, sorstársaim. Viszonyt alakítottam ki a tájhoz, amelyben nem csak én formálom a tájat, hanem az is engem. E meghitt viszony irodalmi megtestesülése ez a könyv.

– *Nem gondolod, hogy tartozol magadnak egy kimondottan önéletrajzi regénnyel is?*

– Nagyon sok mindennel tartozom magamnak, még többel másoknak. Talán ezzel is. Annyit mégis elmondhatok, hogy kötetre való jegyzetanyagom van, ha nem vigyázok, még önéletrajzi regény is lehet belőle.

– *Az Amerikai akció címében és talán építkezési technikájában is, vállaltan Bódy Gábor Amerikai anizárára hajaz. Mit adott neked a filmművészet? Hisz te már ahhoz a*

Pege Aladárrel

generációhoz tartozol, amelynek életében a televíziózás olyan természetes életem, mint szüleiteknek a moziba járás. Verseid látás- és ábrázolásmódja sokszor kimondottan jelenetező, film- és klipszerű.

– Ifjúkoromban időm jó részét vagy moziban vagy zeneközé-

magnó mellett töltöttem a have-
rokkal. A film, a zene és a nők voltak – s talán maradtak – állandó ihletforrásaim. Három alapvető légzőnyílás, amelyek nélkül már rég megfulladtam volna. Gyanítom, ezzel nem vagyok egyedül. Elfogadom: az *Amerikai akció* egész építkezési technikája filmszerű, kritikásaim igen pontosan rá is világítottak erre.

– *Ugyanez a kérdésem a zenével kapcsolatban is. Hisz köztudott, hogy nem csak a rock and rollban, hanem a komolyzenében is igen járatos vagy. Nem akartál régen zenész lenni? Fogadjunk, hogy dobolni szerettél volna, csak szüleid nem engedtek.*

– Megnyertem a fogadást. Nagy lábas- és vödörpüfőlvő voltam már süvölvény koromban is, de szüeim jobbnak látták, ha kajakozni járok. Minden edzésen körbe kellett futni az Öreg-tavat, megnéztem azt, aki ezután nekiáll otthon dobolni. Még a könyv is kiesett a kezemből. Gyakorló szülőknak ajánlom ezt a módszert, be fog válni.

Van olyan verses-kötetem, a *Zene állástalan zongoristáknak*, amelynek ciklusrendje zenei építkezésű, és több zenei tárgyú szöveg található benne. Amúgy igen komoly CD-parcom és bakelit lemezritkaságaim vannak otthon, rock-jazz-klasszikus zene; a barátaim kedvtelve csemegéznek köztük, ha néha lazítunk egyet.

– *„a költészet olyan, mint az ágyba tévedt / szentjánosbogár: akkor is világít / mikor elkelne egy kis sötétség” – az egyik leggyakrabban idézett versed* A nők és a költészet.

Ez alatt a cím alatt egyszer össze is gyűjtöttem külön kötetben a szerelmes verseid.

– Külön cikk témája lehetne az erotikus líra, és nem csak az enyém, hanem a magyar költészet erotikus várvonala Janus Pannoniustól Orbán Ottóig és tovább. Szívesen beszélek róla egy másik alkalommal. Még egyetemi kurzusomban is belefűztem a hallgatók nem kis örömére. Legyen most annyi elég, hogy újabban egy szerelmi ciklus megformálásán mélézom... ismerem magamat, előbb-utóbb lesz belőle valami. Nagyon vonz ismét alámerülni a „gyönyörök sötét kútjába”.

– „minden leégett fűszál / Isten szívébe újabb tördőfés” – írod Jeruzsálemi tűz című versedben. Milyen a te istenképed voltaképpen? Hiszen ugyanúgy merítesz, táplálkózol az ószövetségi-zsidó, mint a keresztény-krisztusi kultúrkörből – az utóbbi időszakban pedig mintha egyfajta távolkeleti orientációt is észlelnék költészetedben.

– „Nem ismerek szebb szabadgondolkodást, mint az Istennel való nyugtalan és kritikus foglalkozást” – írja Ady Endre az *Isten az irodalomban* című cikkében. Kabdebó professzor monográfiájának idevágó fejezetében, vagyis az én istenképem rétegeinek beható vizsgálata során gondos kézzel még Szabó Lőrincet is segítségül hívja. Ez tőle egyáltalán nem meglepő, viszont tartalmilag nagyon helyénvaló. A *Mégis isteni?* című szonettjét időről időre előveszem, újraolvasom, s most lám, jön az érzékeny tudós, és ezt a verset az *Egy év* című versciklu-

som közvetlen előzményeként aposztrofálja. Mi több, ő volt az első, aki az ószövetségi-zsidó, illetve újszövetségi-keresztény kultúrkör együttes, sőt egymásra

egyre gyakoribbá váló ázsiai utazásaim és olvasmányaim hatása már poétikailag is tetten érhető. Különösen elfogadom ezt, ha egy költőtárs érzékeli.

– *Elsősorban angolszász és finn nyelvből fordítasz, de kaptál már lengyel kitüntetést is ebbéli munkásságodért. Melyik műfordítói vállalkozásodat tartod a legemlékezetesebb kihívásnak?*

– A műfordítás-irodalom egy világméretű kulturális dzsembori szerkesztett jegyzőkönyv-folyama. Benne van nyitottságunk, kíváncsiságunk, kételyeink és persze küszködésünk is a sokszor megoldhatatlannal. Minél többet járkálok a világban, annál többre becsülöm a fordítókat, mert ők az igazi hídverők. Ők a kultúrák kiskövetei. Ha azt nem is tudják elérni, hogy ne beszéljünk el egymás mellett, azért sokat tettek, hogy tudjuk-értsük, miről kellene beszélünk egymással. Minden egyes fordítás – még egyazon nyelvről is – másféle kondicionálást követel meg. Végtelen alázatot, empátiát és szakmai türelmet igényel, amiből az embernek, ha öregszik, egyre kevesebb van. Ebből is adódik, hogy csak olyan fordítást vállallok el, amelyhez vagy alkatilag vonzódom, vagy egyszerűen tartozom a szerzőnek, magamnak ennyivel. Két élő példával: Thomas Keneally, világhírű ausztrál prózaíró, a Schindler-film alapjául szolgáló regény szerzője. Ha kiadóm szerződést ajánl egyik regényének lefordítására (korábban a *Ballada* című kisregényét fordítottam, mondhatom,

TURCZI ISTVÁN

Kolumbusz befejezte imáját

Szilágyi Domokos Whitman-változatai mögé

„Mondd hát: mire végzi az elme?”

SZD

*Drága hajóimat Terád hagytam.
Templom volt nekem mindegyik hajó.
De a sok halál, fertő, felszentelt bűn
mögöttem már nem leimádkozható.*

*Késő; agyamban sajgó zürzavar van.
Végtelen ég és végtelen föld között
tengerek-harapta, kihűlő testembe
a véges ember árnya költözött.*

*Közel a végső stáció; fejem fölött
a felhő összezárul. Az idő szorít.
Hallgatsz, Uram, pedig csak Te tudod,
mit tartogat számomra Valladolid...*

*Sokáig szót értettünk. Megvédtél
széltől, szegénytől, halálos sebtől.
Most elengedni készülsz, tudom.
Legalább óvj a tökéletesebbtől.*

*Te repítsd árva hajóim tovább.
Legyél Te az utazó türelmes társa.
Legyél a rögeszmém, az utópiám,
elporló vágyaim meghosszabbodása.*

*Legyél tanúja, hogy a genovai takács
fia, ha egyszer elalszik, mint a harmat,
egyházi, világi átkokat semmibe véve
megtartott minden fogadalmat.*

*Hanyatló nap alatt keserves földi
utamra ne mondj sietve áment,
ha már a teremtés képmutató felét
legyűrve egy otthontalan élet ráment.*

*Ha már meztelen lelkeket, a halál
kurváját, egvedül Te látod, Uram,
Te látod a megbékélés paraszát,
s nem tükör által, nem homályosan.*

ható jelenlétét kimutatta szövegeimben. Meglepő viszont, de annál jogosabb a keleti tanok fölemlítése. Úgy látszik, az elmúlt években

kemény feladat volt), nem fogok nemet mondani, mert annyira szeretem a stílusát. A másik egy költő, Edwin Morgan, a skót irodalom nagy öregje, nem mellékesen József Attila és a magyar líra avatott fordítója. Meglátogattam őt egy Glasgow-i öregek otthonában; egyszerűen nem tehetem meg, hogy félreteszem, mondván, nem érek rá. Sok évvel ezelőtt egy műfordítói nagyvállalkozásban vettem részt, amelyben az író személye (I. B. Singer), a mű különlegessége (*A Moszkát család* című negyvennégy íves családregegy) és a szerződésben foglalt honorárium összege (titkos) jó értelemben kényszerítőleg hatottak rám. Ezt a könyvet tartom azóta is fordítói ténykedésem legnagyobb kihívásának.

– *Mai napig járod a világot... Hány országban is fordultál meg? Nemrég tértél haza például Indiából egy nemzetközi költőtálalkozóról. Mesélnél róla?*

– Harmincnégy országba vitt el a jószerecse... Ausztrália kivételével minden földrészen jártam. Indiában szeptember 1–7. között tartották a 27. Költők Világkongresszusát, amelyen tiszteletbeli meghívottként vehettem részt. A World Academy of Arts and Culture nevű UNESCO-világszervezet egyelőre egyetlen magyar tagjaként tavaly Ulánbátorban bátorkodtam előállni azzal a tervvel, hogy Magyarország is megpályázhatná az egyik későbbi kongresszus rendezési jogát. És láss csodát, most Madrasban elnyertük a jogot. Jövőre Acapulco, 2009-ben Szentendre adhat otthont az eseménynek. Büszke vagyok erre a sikerre, amelyet a magyar irodalom nemzetközi sikerének is tekintek. Végre itt lesz az alkalom az összefogásra, a magyar írók félretehetik sérelmeiket egy igazán szép ügy érdekében. Harmincöt-negyen országból várunk mintegy háromszáz-négyszáz költőt, kulturális személyiséget, akiktől igazán

van mit tanulnunk, ha mást nem, hát toleranciát, szolidaritást, egymás kulturális értékeinek megbecsülését.

– *Meglehetősen elmosódtak és eltolódtak az értékhatárok az elmúlt tíz-húsz évben, a zaj már-már elviselhetetlenül nagy körülöttünk és az emberben. Egy olyan „pillanatban”, amikor bolygónk is végveszélyben, miben látod a költészet jövőjét? Van-e egyáltalán jövője? S ha lesz, milyen?*

– A vers olyan, mint a labradorkő. Ha messziről nézed, nincs benne semmi különös, szinte jelentéktelen apróság. Ám ha kézbe veszed, kicsit melengeted, és a Nap felé fordítva a megfelelő szögben a fénybe állítod, csodálatos, szikrázó, addig soha nem látott színeket mutat. Vers mindig lesz, amíg van kéz, és van fény. És addig lesz jövő is. A vers tudja. Ebben bízhatunk.

Szentmártoni János

Korteszbeszéd a magyar rendezés jogának elnyeréséért Indiában a Költők Világkongresszusián (mellette Maurus Young kínai-francia költő, a szervezet főtákar)